

Név: Osztály:

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

PRÓBA-ÉRETTSÉGI

2019. március 20. 8:00

I.

SZÖVEGÉRTÉS

ÉS

ÉRVELÉS VAGY GYAKORLATI SZÖVEGALKOTÁS

Időtartam: 90 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

Fontos tudnivalók

90 perc áll rendelkezésére ahhoz, hogy megoldja a szövegértési feladatsort és megírja az egyik rövid fogalmazási feladatot.

Ügyeljen arra, hogy idejét arányosan ossza meg a szövegértés és a fogalmazás között (például 60 perc – 30 perc)!

Ha a megoldott feladatokban javítani akar, akkor a javítani kívánt szót / szavakat húzza át, a helyesnek vélt szót / szavakat pedig írja le újra!

Szövegértés

Olvassa el figyelmesen a szöveget, majd a kérdéseket!

Válaszait gondos mérlegelés után írja le!

Egyértelműen és szabatosan fogalmazzon! Ha javít, egyértelműen tegye!

Ügyeljen a helyesírásra! Ha bizonytalan, használjon helyesírási szótárt!

Érvelés vagy Gyakorlati szövegalkotás

A két feladat közül az egyiket kell megoldania!

Ha munka közben mégis elkezd egy másik feladatot is, az előzőt húzza át!

A kifejtésben vegye figyelembe a feladatban adott szempontokat!

Bátran fogalmazzon önálló véleményt, ahol azt kéri a feladat!

Írását gondosan szerkessze, helyesírását ellenőrizze a szótárból, ha bizonytalan!

Jegyzeteket, fogalmazványt, vázlatot készíthet, de ügyeljen arra, hogy azok elváljanak a kész fogalmazástól! (Húzza át a vázlatot, fogalmazványt!)

Fogalmazása 120-200 szó terjedelmű legyen!

Eredményes munkát kívánunk!

SZÖVEGÉRTÉS

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre!

Egyes feladatok végén zárójelben adjuk meg a megoldást segítő szövegrészlet számát.

Bartha Csilla - Hattyár Helga - Szabó Mária Helga: A jelnyelvekről

(részlet)

(1) Magyarország lakosságának közel 10%-a halláskárosult. A magyarországi siket közösség (30–40.000, más becslések szerint 60.000 ember) alkotja hazánk harmadik legnagyobb nyelvi kisebbségét, amelynek elsődleges nyelve – sokak anyanyelve – a hangzó nyelvekkel egyenértékű, komplex nyelvtani rendszerrel rendelkező magyarországi jelnyelv.

(2) A siketek különleges helyzetét napjainkra számos országban felismerték. Ez a felismerés egyre inkább tükröződik a jogalkotásban és az oktatásban éppúgy, mint az élet számos más területén. Vannak országok, ahol az alkotmány mellett külön törvény is elismeri a siketek jelnyelvét és az annak használatához való jogot. Azon országok többségében is, ahol a hatályos esélyegyenlőségi törvények jelentenek jogi keretet a siketek számára, az oktatás teljes rendszerében az oktatás nyelveként és oktatott idegen nyelvként egyaránt megjelenik az adott ország jelnyelve.

(3) A siketeket, a siketséget, valamint a jelnyelveket illetően Magyarországon is megannyi téves elképzelés és előítélet él a köztudatban. Ezek az elképzelések egyrészt a nyelvről való tudományos gondolkodást is jelentősen meghatározó nyelvi ideológiákban¹ gyökereznek, másrészt a megfelelő ismeretek hiányával magyarázhatók. A téves elképzelések és az ezekből eredő negatív hozzáállás egyfelől a siketek elsődleges kommunikációs eszközére, a jelnyelvre, másfelől magukra a siket személyekre vonatkozhatnak.

A jelnyelvekkel és a siketiséggel kapcsolatos néhány tévhit és azok cáfolata

Tévhit	Cáfolat
A beszéd azonos a nyelvvel, de legalábbis a nyelvi rendszer egyetlen megvalósulása a hangos beszéd, minden más lehetőség csak másodlagos, a beszédre épül.	„Nem a beszélt nyelvezet tartozik hozzá az emberi természethez, hanem egy nyelvnek, vagyis egy olyan rendszernek a megalkotására való képesség, amelynek különböző jelei különböző fogalmaknak felelnek meg”. „Az, hogy a jel – amelyben az emberek megegyeznek – milyen jellegű, közömbös. A hangképző szervek kérdése tehát a nyelvezet problémájában másodlagos.” (F. de Saussure ²)
Egyetlen univerzális jelnyelv létezik, azaz a világon minden siket ugyanazt a jelnyelvet használja.	Jelnyelvek tucatjait írták már le a kutatók, amely nyelvek mind a jelek készletében, mind a szabályrendszerükben eltérnek egymástól. A földrajzi–történelmi–kulturális közelség hatása is éppúgy érvényesül, mint a hangzó nyelvek esetében.

¹ Nyelvi ideológiák: gondolatok, magyarázatok a nyelvről, például arról: mire jó a nyelv, mit jeleznek az egyes nyelvi formák azokról az emberekről, akik ezeket használják, miért vannak nyelvi különbségek.

² Ferdinand de Saussure (1857–1913), ejtsd: *szoszúr*. A modern nyelvészet megalapítója. Felfogása szerint a nyelv egy sajátos jelrendszer, a tudomány tárgya ez az önálló nyelvi rendszer (*langue*) és nem a konkrét és történetileg változó beszéd (*parole*).

A jelnyelvek szorosan kötődnek a környezetükben használatos hangzó nyelvekhez oly módon, hogy tulajdonképpen nem mások, mint a hangzó nyelvek jelekkel történő megjelenítései.	A természetes, azaz a siket közösségekben használatos elsődleges jelnyelvek függetlenek a környezetükben használatos hangzó nyelvektől. (Bár a két rendszer hatással lehet egymásra).
A jelnyelv egyfajta pantomim ³ , amely utánozza a valóság elemeit, eseményeit; nem elvonatkoztató jellegű.	Jelelés közben csupán a kezek mozognak, a pantomimban viszont minden testrész szerepelhet. Ehhez kapcsolódik a térhasználat különbsége is: a pantomimes az egész színpadot „belakja”, míg a jelelés közben egy helyben állva, a jelelési térből soha ki nem lépve lehet továbbadni az információkat. A közös tehát csupán annyi, hogy mindkét „nyelven” gesztikulárisan ⁴ - vizuálisan kódolt az információ.

(4) A *jelnyelvek* a hangzó nyelvektől függetlenül alakulnak ki és fejlődnek, de a nyelvi összetettség ugyanolyan fokát mutatják, ugyanolyan kifejező és megismerő szerepeket képesek betölteni. Továbbá éppúgy, mint a hangzó nyelvek, a jelnyelvek is változataikban élnek. A jelnyelvek nem pantomimszerű gesztusrendszerek, amelyek kölcsönösen érthetők a világ bármely siket közössége számára, hanem egymástól is független, autonóm, összetett és teljes nyelvtanú természetes nyelvek, amelyekben ugyanazok a nyelvtani részrendszerek és kategóriák (pl. hangtan, alaktan, szókincs, jelentéstan) különíthetők el, mint a hangzó nyelvekben. A nyelvtani kategóriák kifejezése minden jelnyelvben összetett és szabályszerű: a jelelési tér, a mozdulat iránya, a kézforma, az arckifejezés, a száj, a fej és a test mozgása stb. egy háromdimenziós, úgynevezett *térbeli nyelvtant* alkot.

(5) Az *elsődleges jelnyelvek* szabályokra épülő, hagyományos jelnyelvek, teljesen autonóm nyelvi rendszerek, amelyek adott történelmi, társadalmi és kulturális környezetben fejlődtek ki, és amelyeket nemzedékről nemzedékre folytonosan használnak a jelelők (például az amerikai, a francia, a dán, a magyar jelnyelv). Ezen természetes nyelvek használói mindent közölni tudnak, amit csak akarnak.

Jellegzetes jeltípusok

HELIKOPTER

VIRÁG

IDŐJÁRÁS

³ pantomim: némajáték; szöveg nélkül előadott jelenet, történet, amelyben az előadó csak a test mozgásával, arcjátékkal, illetve tánccal játszik, esetleg aláfestő zene kíséretével. Eredete: [latin](#): *pantomimus* (némajáték, táncjáték) < [görög](#): *pantomimosz* (némajátékos, „mindent utánozó”)

⁴ gesztikuláris: gesztusokkal kifejezett, a vizuális kommunikáció egyik speciális jelzésformája. A gesztusok a jel szerepét betöltő, részben módosult mozgásformák. Jelenlegi tudásunk szerint bizonyíthatóan egyedül az ember rendelkezik azzal a speciális, öröklött háttérrel is rendelkező gesztussal, amellyel képes mások számára a környezet objektumait, illetve az azokban bekövetkező változásokat jelezni. Ez a gesztus a mutató.

(6) A *másodlagos jelnyelvek* a jelelt kommunikáció olyan magasan fejlett rendszerei, amelyeket olyan egyének fejlesztenek ki és használnak, akik teljes értékű használói egy beszélt nyelvnek. Az ezekben a másodlagos rendszerekben használt jelek általánosan elfogadottak és ismertek, azaz szabványosított és általánosan használt megfelelői a beszéd kifejezéseinek. A másodlagos jelnyelvek különböznek a nem nyelvi kommunikáció más formáitól (pl. távolságtartás, irányultság, mozgásstílus, arckifejezés vonatkozásában), valamint különböznek a beszélt nyelvet kísérő gesztikulációtól is. Ezekben a rendszerekben, amelyek nem tekinthetők teljes értékű nyelveknek, a szavak, szókapcsolatok, mondatok jelben ugyanolyan szerkezetűek, mint a környezetükben használt hangzó nyelvekéi.

(7) A másodlagos jelnyelvek egyik fő típusa, a nyelvközi jelhasználat halló emberekből álló csoportok között figyelhető meg azokban az esetekben, amikor a beszélőknek nincs közös nyelvük (például az a komplex jelelési rendszer, amelyet az észak-amerikai indiánok használnak).

(8) A másodlagos jelnyelvek másik nagy csoportját az olyan jelölési rendszerek alkotják, amelyeket egy közös beszélt nyelvel rendelkező beszélőközösség tagjai használnak a beszéd helyettesítőjeként vagy kísérőjeként. Az ilyen jelelési rendszereknek négy alkategóriája létezik. Az egyik közülük a törzsi jelnyelvek csoportja, mint például az Ausztrália középső, sivatagos részének északi területein élők által kifejlesztett jelnyelv, amelyet a beszélt nyelvük megfelelőjeként használtak, ha a beszéd tabunak (tiltottnak) számított, például a gyász vagy a férfivá avatás rítusának ideje alatt.

(9) Tovább idézve a másodlagos jelnyelv példáit: a kolostori jelnyelveket – többek között – a ciszterci, a clunyi és a trappista szerzetesek dolgozták ki, hogy használatuk segítségével megtarthassák hallgatási fogadalmukat. A szakmai jelnyelveket olyan foglalkozási területeken fejlesztették ki, amely területeken a beszélt nyelv használata bizonyos esetekben tiltott vagy lehetetlen. A fűrészüzemek dolgozói például a zaj miatt nem értették egymás hangját; a rádió- és tévéstáboknál éppen ellenkezőleg, teljes csendre van szükség; a tőzsdeügynökök információcseréjét a zaj és a távolság egyaránt megnehezíti; a darukezelőknél önmagában a távolság jelent akadályt; míg a bűvároknál egyszerűen a hangrezgést továbbító levegő mint közeg hiányzik.

(10) A *hangzó nyelvek jelelt változatai*, az ún. jelelt nyelvek (pl. a jelelt magyar nyelv) olyan mesterségesen kidolgozott rendszerek, amelyeket a siketek főképp a hallókkal való érintkezés során használnak. Ezek tulajdonképpen a hangzó nyelv elemeinek jelnyelvi jelekkel történő megjelenítései, amelyeket kiegészítenek a mesterségesen kifejlesztett grammatikai jelek (például a magyar nyelv jelelt változatában a tárgy vagy a különböző típusú határozóragok jelei).

(11) A jelnyelvek eddigiektől eltérő csoportját alkotják a *családi jelnyelvek*, gesztusokon alapuló kommunikációs rendszerek. Akkor alakulnak ki, ha egy siket ember más siketektől elkülönülve él, és szükséges az őt körülvevő halló emberekkel kommunikálnia.

Forrás: *A magyar nyelv*. Főszerkesztő: Kiefer Ferenc. Akadémiai Zrt. 2006. Budapest

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_536_MagyarNyelv/ch28.html#s28.1.

A kép forrása:

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_536_MagyarNyelv/ch28s03.html#s2.3.1.

1. A mindennapi életben előfordul, ha például nem értünk a másik nyelvén, *kézzel-lábbal mutogatjuk* el a beszédpartnernek közölnivalónkat. Mi a különbség a '*kézzel-lábbal mutogat*' és a jelnyelven beszél (jelel) kifejezés között? Az olvasott szöveg alapján nevezzen meg két eltérést!

- _____

- _____

2 pont	
--------	--

2. A jelnyelv természetes nyelv

Adja meg a szöveg központi gondolatát megfogalmazó alábbi tételmondat indoklásait (a), és az állítás következményeit (b-c) a szöveg alapján! Fogalmazzon úgy, hogy a kiegészítései értelmes mondattá álljanak össze! Figyeljen a megadott kötőszavakra és a szempontokra! (1, 2, 4)

Tételmondat: Az elsődleges jelnyelvek a természetes nyelvek közé tartoznak,

MERT

a) [három indok, amely a jelnyelv nyelvészeti jellemzőiből fakad]

3 pont	
--------	--

EZÉRT

b) [egy jogszabályi jellegű következmény]

1 pont	
--------	--

ÉS

c) [egy oktatási környezetre jellemző következmény]

pont	
------	--

3. Igaz vagy hamis?

Döntse el az olvasott szöveg alapján az alábbi állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak! Írja a megfelelő betűjelet az állítás mellé, a táblázat 2. oszlopába! (I = igaz, H = hamis) (3, 4, 5)

a) A pantomim főként gesztusok segítségével kódolja mondanivalóját.	
b) A siketek jelnyelvének sokféle változata van, ezért a nyelvtani kategóriák kifejezése nem minden jelnyelvben szabályszerű.	
c) Saussure szerint az emberi természetnek nem része a beszélt nyelv.	
d) A siketekkel és a jelnyelvekkel kapcsolatos tévhitek kialakulásának hátterében csak az ismeretek hiánya áll.	
	4 pont

4. Tudományos stílusréteg

Az alábbiakban a tudományos stílusréteg általános jellemzését olvashatja. Emeljen ki a szövegből négy olyan megállapítást, amelyet a jelnyelvről szóló szövegre is érvényesnek tart! Állítását a jelnyelvről szóló szövegből vett konkrét nyelvi példákkal igazolja!

A tudományos stílus jellemzője a precíz megfogalmazás, az egyértelműsége való törekvés, a szakkifejezések és definíciók használata. Törekszik a tényszerű megfogalmazásra, az áttekinthető, jól követhető logikával fölépített szerkesztésre. Gyakran használ összetett mondatokat, amelyek segítségével az adott jelenség lehető legpontosabb bemutatására törekszik.

Általános jellemző	A jelnyelvről szóló szövegből vett nyelvi példa
a)	
b)	
c)	
d)	
	4 pont

5. Tévhitek eloszlátása

Az alábbiakban azon tévhitekből vett részletek olvashatók, amelyeket a 3. bekezdés táblázata érvekkel cáfol meg. Idézzon a szöveg 3. bekezdésén kívüli részéből olyan mondatokat, amelyek további érvekkel, tényekkel erősítik meg a 3. bekezdés cáfolatait! (4, 5)

a) „A világon minden siket ugyanazt a jelnyelvet használja.”

b) „A jelnyelvek szorosan kötődnek a környezetükben használatos hangzó nyelvekhez.”

c) „A nyelvi rendszer egyetlen megvalósulása a hangos beszéd.”

3 pont	
--------	--

6. Bekezdések kapcsolata

Az alábbi megállapítások – egy kivételével – a szöveg 5. és 6. bekezdésére vonatkoznak.

Válogassa szét a megállapításokat annak megfelelően, hogy melyik bekezdésre vonatkoznak!

Egy megállapítás másik bekezdésre vonatkozik, azt ne írja sehová! (5, 6)

A) A bekezdésben megfogalmazott általános érvényű meghatározást a következő bekezdésekben részletezi a szöveg és hoz konkrét példákat.

B) A bekezdés középpontjában egy lezárt, példával illusztrált meghatározás áll, amelynek részleteire a szöveg további részében már nincs utalás.

C) A bekezdés középpontjában álló fogalmat részben más közlésmódokkal, kommunikációs rendszerekkel összehasonlítva írja körül.

D) A bekezdés konkrét példák elemzéséből, jellemzéséből kiindulva határozza meg a középpontjában álló fogalmat.

E) A bekezdés középpontjában álló fogalom meghatározásakor a szövegrész erősen támaszkodik a nyelv alakulásának külső környezetére, az azt befolyásoló tényezőkre.

Az 5. bekezdésre vonatkozó megállapítások: _____

A 6. bekezdésre vonatkozó megállapítások: _____

4 pont	
--------	--

7. A jelnyelvek csoportosítása (6 –11)

a) Fogalmazza meg saját szavaival, egész mondatokban, mi a különbség a másodlagos jelnyelvek két fő csoportja között! Említsen 1-1 konkrét példát is!

3 pont

b) Egészítse ki a másodlagos jelnyelvek csoportjaira vonatkozó táblázatot! (6-9)

Mi a típus megnevezése?	Miért alakult ki? (egy ok vagy cél)	Kik használják? (egy csoport megnevezése)
Példa: Kolostori jelnyelv	hallgatási fogadalom betartása	trappista szerzetesek jelnyelve
a)	b)	fűrészüzemek dolgozói
c)	nincs más közös kommunikációs eszköz	d)
törzsi jelnyelvek	e)	f)

6 pont

8. További információk

Melyik bekezdéshez nyújtanak kiegészítő információt az alábbi szövegrészetek? Adja meg a választott bekezdés sorszámát és a kapcsolatot rövid bemutatásával indokolja választását!

a) „Zitának két ép hallású idősebb testvére volt, édesapja tanítóként dolgozott. A kislány 7 hónapos korában merült fel a gyanú, hogy nem reagál megfelelően a hangokra, amikor apukája egy rézmozsarat kongatva bohóckodott a kertben. A szülők első reakciója persze a tagadás volt, azonban az egyéves korban végül mégiscsak elvégzett vizsgálat beigazolta a feltételezést: Zita siket.”

Bekezdés sorszáma: _____

Indoklás: _____

2 pont

b) „Egy hangzó nyelv fejlődése során a hangok kiejtéséhez szükséges, a hangképző szerveket érintő apró mozgásoknak kell kellően kifinomulttá válniuk... Jelnyelv esetén viszont a kézmozdulatok létrehozásához szükséges nagyobb és finomabb mozgásoknak kell megfelelő pontossággal működniük.”

Bekezdés sorszám: _____

Indoklás: _____

2 pont	
--------	--

9. Nyelvtanfolyamot hirdetünk

A szöveg információi alapján állítson össze egy hirdetést, amelyben egy olyan 90 órás tanfolyamot népszerűsít, ahol a tanulók alapszinten elsajátíthatják a siketek jelnyelvét! **Meggyőző szövegét egész mondatokban fogalmazza meg, és a jelnyelv legalább öt, a szövegben megismert tulajdonságára (hasznossága, jellemzői) térjen ki!**

5 pont	
--------	--

40 pont	
---------	--

Érvelés vagy Gyakorlati szövegalkotás

Az alábbi két feladat közül az egyiket kell megoldania!

Ha munka közben mégis elkezd egy másik feladatot is, az előzőt húzza át!

Fogalmazása 120-200 szó terjedelmű legyen!

Érvelés

Közkeletű vélemények szerint az iskolai nevelés, tanítás csak lexikális ismeretátadásra korlátozódik, és nem készít fel a felnőtt létre. Ön szerint többet kellene foglalkozni az iskolában például az emberi lét fontos kérdéseivel?

Fejtse ki véleményét! Érvelő szövegében 3-5, egymástól jól elkülöníthető érvet tegyen mérlegre! Kifejtésében legalább két-három példa alapján térjen ki arra is, mit adhat az irodalomolvasás az emberi érzelmek megértéséhez! Gondolatébresztőként olvassa el az alább idézett interjú megállapításait is!

„[...] általában az iskolából hiányolom, hogy nem foglalkozik eleget az élet fontos kérdéseivel, többek között az egészséggel. Ez a mai ember életszemléletéből fakad. Az emberek nem, vagy csak nagyon esetlegesen foglalkoznak az élet értelmével, az élet és a halál kérdésével, nem érintik meg őket igazán a szegények, a nagyon mélyen lévő gondjai, kevés bennük az együttérzés, kevésbé izgatja őket a világ leszakadt térségeiben élők sorsa. A világ a tudatos létre koncentrál, a tudatos lét problémái uralnak mindent. Pedig az embernek van érzelmi élete is. A világ ma úgy tesz, mintha mindenre lenne racionális magyarázatunk, mindennek lenne eleje és vége. Ha problémánk adódik, azt gondoljuk, hogy a szakember kitalálja a racionális megoldást, s ezzel tovább is léphetünk. Ebben az életszemléletben nem igazán várható el az iskolától, hogy másképpen gondolkodjon, legyen olyan tantárgy, amelyben az ember érzelmi, nem mindenben tudatos, intuitív lényként is megjelenik.”

Interjú Dr. Kovács Ildikó Lenke háziórvossal, iskolaorvossal (2005). Forrás: OH

VAGY

Gyakorlati szövegalkotás

Önt 60 lakásos társasházuk lakógyűlésén felkérjük, hogy a lakóközösség nevében lépjen fel a szomszédos házban kialakítandó borozó létesítése ellen.

Készítsen lakókörzeti megbízottként – 3-4 világos indok összegzésével – a helyi önkormányzat ipari és kereskedelmi osztálya számára beadványt, melyben a borozó tulajdonosának kiadott italmérési engedély visszavonását kéri.

Ügyeljen az adott szövegműfaj sajátosságaira!

Tartalmi minőség – érvek, állítások, gondolatok	4 pont	
Szerkezet	3 pont	
Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)	3 pont	
Összesen	10 pont	

Helyesírás	Hibapontok száma az I. összetevőben	
------------	-------------------------------------	--

		pontszám	
		maximális	elért
Szövegértés		40	
Szövegalkotási feladat	Érvelés	10	
	Gyakorlati szövegalkotás	10	
Összesen		50	